

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ САМООЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Лукіна Тетяна Олександрівна,
д. н. держ. упр., професор,
головний науковий співробітник
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Вступ / Introductions. Політика у сфері освіти у більшості країн світу спрямована на пошук механізмів та інструментів, здатних забезпечити підвищення якості освіти, посилити відповідальність та зацікавленість керівництва школи, вчителів, а також учнів за результати своєї діяльності, підвищити увагу громадськості до проблем освітніх установ. Процеси децентралізації управління, надання школам автономії (як академічної, так і фінансової) або її посилення передбачає використання самооцінювання як процесу внутрішньої перевірки діяльності школи та формування висновку про досягнуті результати. Процеси самооцінки набули поширення у зв'язку з посиленням автономії навчальних закладів та необхідністю прийняття ними самостійного рішення про подальший вектор розвитку школи, а також для отримання фінансування. Внаслідок того, що системи внутрішнього оцінювання передусім передбачають вивчення та облік особливостей кожного навчального закладу, а також спрямовані на задоволення потреб шкіл, здобувачів освіти, педагогів та громад, що їх утримують, у різних країнах з'явилося широке розмаїття організаційних моделей самооцінювання діяльності закладів загальної середньої освіти. Незважаючи на наявність різних концептуальних підходів до побудови даних моделей, їх структурні та процедурні відмінності, можна виокремити загальні проблеми, що виникають при формуванні моделі самооцінювання закладів загальної середньої освіти.

Зазначене питання набуває актуальності для України. Нещодавні зміни освітнього законодавства в Україні акцентували увагу на посиленні автономії освітніх закладів [1] та запровадженні внутрішніх систем забезпечення якості освіти, що, у свою чергу, передбачає необхідність проведення у кожному закладі загальної середньої освіти самооцінювання своєї діяльності.

Мета /Aim. Мета роботи полягає у визначенні та аналізі основних проблем, що виникають при виборі організаційної моделі самооцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Матеріали та методи / Materials and methods. У дослідженні були використані загальнонаукові методи, зокрема аналізу та узагальнення наукової літератури, аналітичних і оглядових публікацій за результатами міжнародних досліджень у сфері освіти, а також метод опитування (інтерв'ювання) директорів шкіл.

Результати та обговорення / Results and discussion. Самооцінювання є процесом систематичного опису та оцінки функціонування школи спеціально відібраними учасниками, що ініціюється самою школою з метою прийняття рішень або висування ініціатив щодо загального розвитку школи та шкільної політики» [2, с. 104]. Запровадження самооцінювання закладів загальної середньої освіти засноване на використанні моніторингу як системи інформаційного забезпечення [3] адміністрації шкіл і усіх зацікавлених сторін. Для багатьох європейських країн, особливо для Великобританії, Нідерландів, Ірландії та ін., децентралізація в управлінні школою та, відповідно, самооцінювання результатів освітньої діяльності, не є новим явищем. Незважаючи на це, актуальними для них залишаються питання, пов'язані з визначенням місця та ролі самооцінювання у розвитку школи [4], взаємозв'язку між зовнішньою (контролем, інспектуванням) та внутрішньою оцінкою [5], виявленням факторів, що впливають на ефективність самооцінки й використання її результатів для планування та звітування навчального закладу перед контролюючими органами та інші аспекти проблеми. Самооцінювання має сприяти виконанню подвійної функції, яка, з одного боку, полягає у

покращенні роботи школи, її розвитку, а з іншого – у підвищенні якості освіти [6]. Реалізація такої складної подвійної функції самооцінювання передбачає відповідне визначення цілей її проведення, використання адекватних інструментів та критеріїв оцінювання.

Проведений нами порівняльний аналіз індикаторів та критеріїв, що використовуються у різних країнах для самооцінки школами якості освіти та результатів своєї діяльності [7], а також організаційних моделей її проведення виявив значний інтерес до такого елемента як лідерство в управлінні школою та розвиток лідерських якостей у педагогів [8]. Цей компонент розглядається як обов'язкова умова для успішної реалізації самооцінювання та розробки стратегії розвитку школи, формування організаційної культури навчального закладу, підвищення відповідальності за інформацію, її глибину та достовірність. Актуальним на сьогодні для багатьох країн світу є питання про створення і забезпечення необхідних умов для підтримки, заохочення та розвитку самооцінювання у закладах загальної середньої освіти. Досягнення кращих результатів якості освіти можливе при органічному поєднанні зовнішньої та внутрішньої оцінки, консолідації зусиль контролюючих структур на надання допомоги закладам у виявленні слабких моментів в організації освітньої діяльності, визначенні чинників впливу та розробці відповідних коригуючих дій [9]. Вирішення цього питання потребує формування відповідної політики у сфері освіти, розробки нормативно-правового забезпечення, а також широкої підтримки усіма стейкхолдерами, насамперед органами місцевого самоврядування та громадами, результатів об'єктивної самооцінки.

Дослідження виявило низку ключових проблем, що виникають при виборі організаційної моделі внутрішньої оцінки якості освіти у закладах загальної середньої освіти в Україні. Серед проблем, що викликані впливом переважно зовнішніх чинників, ми виокремлюємо наступні:

— слабка реальна автономія закладу загальної середньої освіти і сильний адміністративний тиск ззовні, що пояснює незатребуваність глибокого аналізу закладом своєї діяльності, а отже й, досконалої самооцінки;

— вплив зовнішньої системи забезпечення якості освіти на вибір закладом загальної середньої освіти типу організаційної моделі самооцінювання, що зумовлено прагненням забезпечити проходження зовнішньої перевірки (інституційного аудиту) освітньої діяльності. У такому разі не враховуються особливості та потреби конкретного закладу освіти, процес формування системи самооцінювання здійснюється за пропонованими шаблонами зовнішньої оцінки;

— велика завантаженість вчителя та адміністрації закладу навчально-методичною та організаційною діяльністю, особливо в умовах дистанційного навчання в останні роки [10], що стає причиною супротиву додатковим нововведенням;

— наявність певних сумнівів педагогічних колективів закладів освіти щодо способу та мети використання результатів самооцінювання якості освітньої діяльності органами управління освітою та інституціями, які уповноважені проводити інституційний аудит, що зумовлено недосконалістю правового регулювання даного питання.

До другої групи проблем, які спричинені впливом на процеси вибору і формування організаційних моделей самооцінювання закладу загальної середньої освіти внутрішніх чинників, нами віднесено:

— недостатня професійна компетентність педагогів і директорів шкіл щодо проведення аналітико-оцінної діяльності, використання методів математичної статистики та інтерпретації результатів досліджень з метою вироблення стратегії розвитку закладу. Це призводить до поширеної практики накопичення узагальненої звітної інформації за результатами самообстежень без визначення й оцінки чинників впливу, обчислення ризиків тощо. Відсутність (або недостатність) необхідних знань і навичок проявляється у тому, що акцент робиться не на способах розвитку закладу та досягнення кращих освітніх результатів, а на поліпшенні власної управлінської діяльності;

— психологічна неготовність використовувати отримані результати самооцінювання для вироблення дієвих механізмів усунення негативних

чинників і проблем та побудови на цій основі стратегії розвитку закладу освіти;

— недостатня /слабка підтримка самооцінної діяльності закладу освіти іншими учасниками освітнього процесу, зокрема батьками та громадою, часто їх неготовність або небажання брати активну участь у реалізації стратегії розвитку освітнього закладу.

Висновки / Conclusions. Виявлені проблеми у формуванні організаційних моделей самооцінювання якості освіти у закладах загальної середньої освіти в Україні є характерними також і для інших країн, оскільки віддзеркалюють загальні тенденції у розвитку освітніх систем. Відмінності проявляються у ступені загострення зазначених проблем, а також тим, наскільки підкріплена автономія закладу у реалізації академічної, фінансової, кадрової, організаційної та іншої діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про повну загальну середню освіту: закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX /Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.12.2021).

2. Van Petegem, Peter. *Vormgeven Aan Schoolbeleid: Effectieve-scholenonderzoek Als Inspiratiebron Voor De Zelfevaluatie Van Scholen*. Leuven: Acco, 1998.

3. Лукіна Т.О. Моніторинг як механізм інформаційного забезпечення управління якості освіти. *Тестування і моніторинг*. 2007. № 12. С. 16-20. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32304893.pdf>

4. Scottish Government (2011), *Principles of Inspection and Review*, Her Majesty's Inspectorate of Education, Edinburgh. <https://education.gov.scot/Documents/PrinciplesofInspectionandReview2010.pdf> (дата звернення: 15.12.2021).

5. Higham R., Earley P. School Autonomy and Government Control: School Leaders' Views on a Changing Policy Landscape in England. *Educational Management Administration & Leadership*. 2013. Vol. 41, Issue 6. DOI:

<https://doi.org/10.1177/1741143213494191>

6. Van der Bij, T., Geijsel, F. P., & ten Dam, G. T. M. (2016). Improving the quality of education through self-evaluation in Dutch secondary schools. *Studies in Educational Evaluation*. 2016. Vol. 49. P. 42-50. URL: <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2016.04.001>

7. Лукіна Т.О. Підходи до вибору критеріїв самооцінювання якості функціонування закладів середньої освіти: світова практика та українські перспективи. *About modern problems in science and ways to solve them*. Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference. Graz, Austria 2021. Pp. 280-285. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2021/12/ABOUT-MODERN-PROBLEMS-IN-SCIENCE-AND-WAYS-TO-SOLVE-THEM.pdf>

8. Nusche, D., et al. (2012), OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: New Zealand 2011, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264116917-en>. (дата звернення: 15.12.2021).

9. European Commission (2020). Supporting school self-evaluation and development through quality assurance policies: key considerations for policy makers. Report by ET2020 Working Group Schools. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e10bc384-c253-11ea-b3a4-01aa75ed71a1/language-en>

10. Лукіна Т.О. Дистанційне навчання в загальній середній освіті в Україні: доступність та результативність в умовах пандемії. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2021. Вип. 16 (45). С. 232. URL: https://lib.iitta.gov.ua/725078/1/Bulletin_16_45_Social_and_behavioral_sciences_Lukina.pdf